

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

Alapította Heimler Károly.

Kiadja:
a Soproni Szemle Alapítvány

Főszerkesztő:

Szerkesztőbizottság:

DOMONKOS OTTÓ, GIMESI SZABOLCS, GÖMÖRI JÁNOS, HÁRS JÓZSEF titkár, olvasó- és
technikai szerkesztő, JANKÓ FERENC, KUBINSZKY MIHÁLY, MOLNÁR LÁSZLÓ, PÁPAI
LÁSZLÓ, SARKADY SÁNDOR

Soproni Szemle. A Soproni Városszépítő Egyesület helytörténeti folyóirata. Alapította Heimler Károly.

Megjelenteti a Soproni Szemle Alapítvány, Sopron Megyei Jogú Város támogatásával.

Felelős kiadó Dr. Bartha Dénes. Megjelenik évente 4 alkalommal, összesen 24 ív terjedelemben

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 23550 éve indult újra a Soproni Szemle

235 50 éve indult újra a Soproni Szemle

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 23550 éve indult újra a Soproni Szemle / Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III. A természettudományoktól a bibliográfiáig*

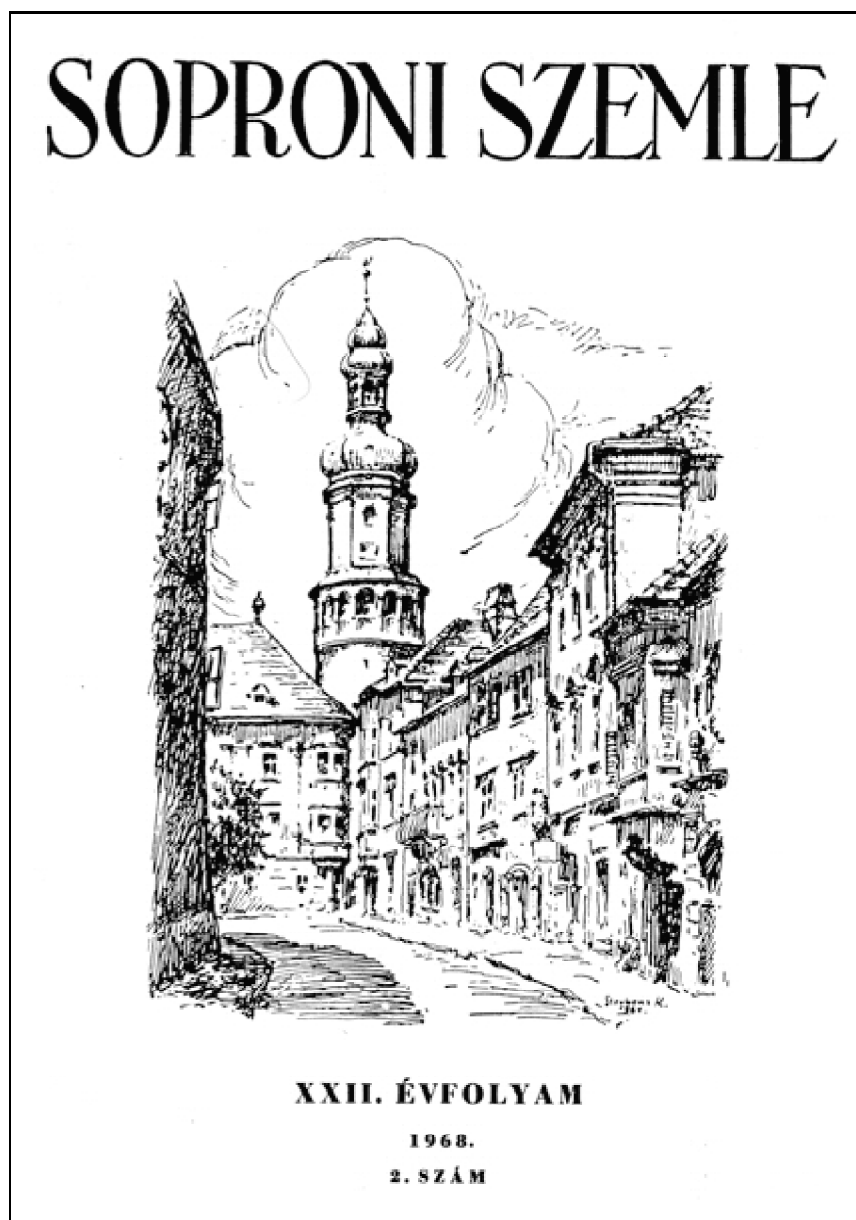
**Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III.
A természettudományoktól a bibliográfiáig^{*(1)}**

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 23550 éve indult újra a Soproni Szemle / Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III. A természettudományoktól a bibliográfiáig* /
Természettudományos témák a Szemle hasábjain

Természettudományos témák a Szemle hasábjain

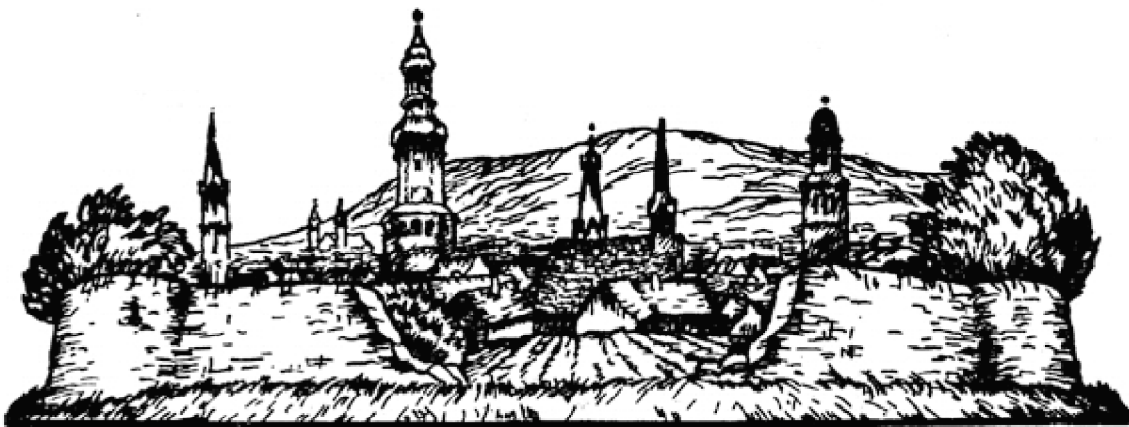
A Soproni Egyetem tanárai igen jól képviselték a természettudományokat a Soproni Szemlében, úgy a régieben, mint az újban. Az újjáélelt folyóirat első összevont számának megjelenése után mégis bírálóat

érte a szerkesztőt e terület „elhanyagolása” miatt. Jóllehet ez nem rajta múlt, mindössze arról volt szó, hogy a Peéry Rezsőtől 1955 júniusában átvett cikkek aránytalanságai nem voltak korrigálhatók pár héten belül. Csatkai Endre egyébként érdeklődött a természettudományok iránt, és személyes jó kapcsolatban volt a Bányászati és Erdészeti Egyetem oktató személyzetével is.

236A Szemle 1955. évi 3–4. számában Győrfi Jánostól hozta a „Sopron környékének fenyőtoboz- és fenyőmag károsítói és azok parazitái” című terjedelmes, jól illusztrált cikkét. Közvetlen ez után Csapody István „A Sopron környéki flóra elemeinek analízise” című tanulmányát közölte, így összességében a kettős szám közel negyedét, 42 oldalt szentelt a természettudománynak. Ezekkel szemben viszont az volt a kifogás, hogy annyira szűk szakmai érdekeltségű mindkét téma, hogy azokat szaklapokban kellett volna megjelentetni. A következő évfolyamban azután Csapody István, aki a történeti folyamatok kiváló kutatójává vált, szinte programot adott kollegáinak „A soproni természetvédelem múltja, jelene és feladatai” című tanulmányában. Kitért a kutatástörténetre, a Kőhida, Kis- és Nagytómalom közti lápsziget védelmére, a Szár-halmi erdőnek a Lajtai-tájhoz való

kapcsolódására, a sztepprétek maradványaira, a Köfejtő, a Bécsi domb értékeire egyaránt.²⁽²⁾ Főző Géza folytatta a régi Szemlében megkezdett sorozatát a gesztenyésekről és a gyümölcsösökről: „A soproni vidék gyümölcsjeinek származása és nevük eredete” című tanulmányával, majd később „A Soproni borvidék” kérdéseit vizsgálta.³⁽³⁾

HELYTÖRTÉNETI ADATTÁR

Kárpáti Zoltán, aki a háború előtti Szemlének is munkatársa volt, rendszeresen bírálta a szerkesztést a természettudományi cikkek hiánya, vagy gyér volta miatt; ő maga több publikációval segítette az aránytalanságok megszüntetését. 1957-ben „Kitaibel Pál (1757–1817)” című megemlékezésében a magyar botanikatörténet kimagasló tudósa előtt tisztelgett és soproni kapcsolataira figyelmeztetett. A következő évben pedig a Kitaibel Pál születésének 200. évfordulóján rendezett ünnepekről számolt be.⁴⁽⁴⁾ A későbbiekben is támogatta Csatkai Endrét jó barátként a Szemle szerkesztésében.

A Fertő-kutatás alapjait Vendl Miklós, Varga Lajos és Mika Ferenc rakták le a háború előtt.⁵⁽⁵⁾ A MTA Biológiai Osztálya kezdeményezésére indította meg a Vízügyi ²³⁷Tudományos Kutatóintézet (VITUKI) kutatógárdájának szervezését 1964-ben.⁶⁽⁶⁾ Pichler János, a Kutatóintézet munkatársa vezette a vállalkozást, soproni segítői Garád Róbert, Csapody István és Gunda Mihály voltak. A munkacsoport vezetője „A Fertőtáj üdülővidékké alakítása és tudományos feltárása” címen be is számolt a kutatás és tervezés állásáról. Ugyancsak 1972-ben készült el a téma bibliográfiája, Lászlóffy Woldemár szerkesztésében. 1973-ban a MTESZ szervezésben megtartott környezetvédelmi konferencia anyagát a Soproni Szemle külön kiadványban jelentette meg.⁷⁽⁷⁾

H ELYTÖRTÉNET-ÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1976-ban a VITUKI kiadásában megjelent „A Fertő-táj Monográfia előkészítő adatgyűjteménye” több kötetben. A néprajzi fejezetet e sorok írója szerkesztette és részben írta is. Hosszú vajúdas után, 1980-ban készült el a kutatás részletes terve, amelyről Pichler János számolt be a Szemlében. A MTESZ soproni munkabizottságának a Fertő magyar szakasza vizsgálataiban játszott szerepéről 1977-ben Garád Róbert adott részletes tájékoztatást. A fertői vízibázis létesítése a határsáv „áttörését” is jelentette az 1950-es években. Az üzemek társadalmi munkájának köszönhetően épült ki a vitorlástelep és a móló. Végül a strand építése is megtörtént, igaz, csak külön határsáv-engedéllyel volt használható a város és környéke állandó lakosai számára is.⁸⁽⁸⁾ A Fertő életét és történetét is befolyásoló Rába-szabályozási tervekről, a Hanság lecsapolásáról egyaránt jelentek meg levéltári feldolgozások.⁹⁽⁹⁾ Nagy László a balfi gyógyfürdő, az ásványvizek, a tóközeli klimatikus viszonyok elemzését végezte el, illetve ezek további kutatását szorgalmazta.¹⁰⁽¹⁰⁾

1969-ben újjáalakult a Soproni Városszépítő Egyesület, amelynek szakosztályai a környezetvédelem, a természetvédelem és az erdészet kérdéseivel is foglalkoztak, és meghatározták a tennivalókat. Rác Józsefné Sopron város utcafásításairól készített részletes felmérést és dolgozott ki terveket.¹¹⁽¹¹⁾ Csapody István a soproni hegyvidék értékeinek hangsúlyozása érdekében tette közzé „A Lövérék növényvilága” című dolgozatát.¹²⁽¹²⁾ **238**A soproni erdők, emlékfák, emlékparkok történetéről, az erdészeti oktatás kérdéseiről és múltjáról Furbás Oszkár, Jereb Ottó, Metzl János és még mások is megosztották ismereteiket a Szemle olvasóközönségével. Jerem Erzsébet a vaskori táj rekonstrukciójáról írott tanulmányában új szemléletű vizsgálatok szempontjait, módszereit vázolta fel a régészeti kutatásban.¹³⁽¹³⁾

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 23550 éve indult újra a Soproni Szemle / Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III. A természettudományoktól a bibliográfiáig* / Intézmények, egyesületek, üzemek

Intézmények, egyesületek, üzemek

A Soproni Szemle újjáélesztésének programjában külön hangsúlyt kapott az üzemek életének bemutatása, jelenkori története.¹⁴⁽¹⁴⁾ Itt most a teljesség igénye nélkül csak néhányat említünk meg azokból a cikkekből, jelentésekből, amelyek rendszeresen beszámoltak erről a területről. Ez egyben arra is rávilágíthat, hogy milyen vonzása volt a Szemlének, milyen széles kapcsolattal rendelkeztek a szerkesztők. Másrészt bizonyosság arra, hogy a Szemle ezekben a témákban pótolni igyekezett a soproni napilapok hiányát. De fontos az a tény is, hogy adatokat közöltek, írták a helytörténet számára fontos intézmény- és egyesülettörténeteket.¹⁵⁽¹⁵⁾ Hírt adtak néhány régi üzembről¹⁶⁽¹⁶⁾ és az új gyárakról is. A

legrendszeresebb éves jelentéseket a Soproni Múzeum,¹⁷⁽¹⁷⁾ az idegenforgalom,¹⁸⁽¹⁸⁾ a Levéltár,¹⁹⁽¹⁹⁾ a Központi Bányászati Múzeum és a TIT²⁰⁽²⁰⁾ szervezetei adták. Ezekből ismerhetjük meg a város művelődési szerkezetének változásait.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 23550 éve indult újra a Soproni Szemle / Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III. A természettudományoktól a bibliográfiáig* / 239Bibliográfiai közlemények a Soproni Szemlében

239Bibliográfiai közlemények a Soproni Szemlében

Heimler Károly a Soproni Szemle feladatai közé sorolta a helytörténeti kutatás szempontjából fontos bibliográfiai adatok gyűjtését és közlését, a könyvismertetéseket, a *soproniensia* gyarapítását. Az újjáéledt Szemle igyekezett pótolni az 1943–1954 közötti kiesést, és mindjárt a két összevont 1955. évi számban közölte a Sopronnal kapcsolatos, fontosnak tartott, időközben megjelent műveket. A figyelőszolgálatot Csatkai Endre és segítőitársai, Mollay Károly és Verbényi László folyamatosan végezték és „anonymus” név alatt közölték az 1955., 1956. és 1957. évi adatokat. A kutatókat szolgálta az az összefoglalás, amely „A Soproni Szemle első tíz évfolyamának 1937–1944, 1955–1956 cikkei és szerzői” címen jelent meg és huszonnégy tárgycsoportba sorolta az anyagot.²¹⁽²¹⁾ A következő számokban is találkozhatunk bibliográfiai közlésekkel. 1966-ban Hiller István adott számot az egyetem oktatóinak publikációiról.²²⁽²²⁾ 1970-ben, amikor Mollay Károly vette át a Szemle szerkesztését, Hiller István lett a titkár és az olvasószervező. Ekkor kezdte meg azt a sorozatot, amely a soproni vonatkozású éves bibliográfiát közölte. 1972-től az egyetem könyvtárossal együtt (Hiller István – Mastalírné Zádor Márta) 1991-ig végezték ezt a munkát. Hiller István elhunytá óta Mastalírné Zádor Márta összeállításában jelenik meg az éves bibliográfia.

SOPRONI KÖNYVESPOLC

egy-egy kiváló munkatárs, szerkesztő elhunya után a Szemle közli publikációik listáját. Így „Heimler Károly irodalmi működése” címen Thier László adta közre az összegyűjtött adatokat.²³⁽²³⁾ Csatkai Endre hatalmas tudományos és hírlapírói-helytörténeti munkásságát Környei Attila állította össze két nagy közleményben.²⁴⁽²⁴⁾ Mollay Károly pontos nyilvántartást vezetett irodalmi munkásságáról, így azt 80. születésnapja alkalmából hiánytalanul lehetett közölni.²⁵⁽²⁵⁾ Csapody István elhunya után Bartha Dénes tett ennek a szomorú kötelességnek eleget, Környei Attila váratlan halála után pedig a múzeum könyvtárosa, F. Bárczy Éva gyűjtötte össze az 1964–1999 között megjelent könyvei és tanulmányai jegyzékét.²⁶⁽²⁶⁾

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 23550 éve indult újra a Soproni Szemle / Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III. A természettudományoktól a bibliográfiákig* / 240A Soproni Szemle rovatrendje

240A Soproni Szemle rovatrendje

A Soproni Szemle az 1937-es induláskor kialakított egy rovatrendet, amelyet az 1944-ben bekövetkezett megszűnéséig megtartott: tanulmányok, kisebb közlemények, várad, kastélyok és nemesi kúriák, nagyjaink (életrajzok), a Soproni Múzeum közleményei, könyvismertetés, könyvészet, képek jegyzéke. Az volt a szokás, hogy az egyes cikkek és természetesen jelentősebb tanulmányok terjedelmesebb anyagai különnyomatként is megjelentek „A Soproni Szemle kiadványai” címen. Az 1944-es utolsó számban 164 különnyomat címét ismertették.²⁷⁽²⁷⁾ Az igazi különkiadványok az időnként egy-egy számhoz kapcsolt krónikák lettek volna, de ezek nem szerepeltek ebben a közleményben.

Az 1955-ös újraindulás lényegében megtartotta a korábbi rovatrendet, de például a „tanulmányok” címszó elmaradt a tartalommutatóból. A helytörténeti adattárat később a „Helytörténetírásunk időszerű kérdései”, illetve a „Kisebb közlemények” váltották fel. Természetesen 1955-ben hiányt pótolta a folyóirat életéből kimaradt évek eseményeinek krónikája. A Könyvespolc a soproni vonatkozású könyveket, esetleg folyóiratokban megjelent cikkeket ismertette, de a recenziók szerzői sokszor ki is egészítették a bemutatott műveket a témára vonatkozó fontos adatokkal. A Sopron kulturális élete című rovat 1959-ben indult. Mindezek Mollay Károly főszerkesztősége alatt is megmaradtak. Jelentősen gyarapodott azonban a kisebb közlemények száma.

Mollay Károly főszerkesztő betegsége, majd 1997 áprilisában bekövetkezett halála után generációváltás történt a Szemle szerkesztésében. Átmeneti időre, a korábban begyűlt cikkek közlését folytatva Turbuly Éva levéltárigazgató vállalta a szerkesztést. 1998-ban egy, a nagy létszámú

szerkesztőbizottságból szerveződött szűkebb szerkesztőség alakult Szende Katalin vezetésével, aki felelős szerkesztőként végzi napjainkban is a folyóirat szerkesztését.

A Soproni Szemle külső arculata is megváltozott, a modern könyvészet szellemében alakult a címlap és a tördelés. Tartalmát tekintve a tanulmányok, Műhely, Sopron kulturális élete, Soproni arcok, Soproni könyvespolc, Közlemények rovatrendben kaptak helyet. Szende Katalin 1998-as beköszöntőjében azt írja: „Szerkesztési alapelveink, a jövőre vonatkozó elképzelések közül azt szeretnénk kiemelni, hogy lehetőségeink szerint minden számot egy-egy témakör köré csoportosítunk, még ha nem is szorosan vett tematikus számokról lesz mindig szó. Az idei első szám mottója «Sopron és a külvilág» lehetne: a város és környezete kapcsolatáról szól szinte minden írás. Ugyanakkor azt szeretnénk, ha ez a mottó a Szemle minden számára jellemző lenne, szóljanak az írások akár természettudományos kutatásokról, művészetekről, vagy a '48-as forradalomról – [241](#)hogyan csak az idei terveinket említsük. Szeretnénk Heimler Károly, Csatkai Endre és Mollay Károly nyomdokain haladva olyan magas színvonalú tudományos lapot szerkeszteni, amely a város határain belül és kívül egyaránt érdeklődésre tarthat számot. Ehhez kérjük olvasóink és leendő szerzőink megértő támogatását.”^{[28\(28\)](#)}

A fenti elvek szerint már nyolcadik éve jelenik meg a Szemle, a következő tematikus blokkokkal: 1998: Sopron és a külvilág; Tudomány és oktatásügy; Egyházak a nagyvilágban. 1999: A város és határa; Gazdaság és közigazgatás, 1848–1849; Végrendeletek és hagyatéki leltárak. 2000: Fénykor és politika (16–17. század); Környei Attila emlékezete; Ezredforduló I.; 2001: Ezredforduló II.; Táj, település, társadalom; Települések és társadalom a középkorban. 2002: Természeti környezetünk; Háború, szellem és szerelem (A 19. század arcai); Politika és társadalom a kora újkorban (16–17. század); Táj és társadalom. 2003: Kortörténet és várostörténet I. ; Kortörténet és társadalom II. (20. század); Iskolatörténet és várostörténet. 2004: Beszélő akták; Német–magyar együttélés I. (nyelvészet, ipar, kereskedelem, szőlőművelés); Német–magyar együttélés II. (kitelepítések). 2005: Hatvan éve történt; Tárgyi örökségünk. Az utolsó évek arról győzték meg a szakembereket és az érdeklődő olvasót, hogy az úgynevezett tematikus számok felhívják a figyelmet a város történetének fontos időszakaira, és új kutatási irányokat próbálnak megmutatni.

A „Soproni Szemle Alapítvány” 1998-ban jött létre, hogy lehetővé tegye a Városi Ön-kormányzat, a Városszépítő Egyesület és más támogatók anyagi erejének összefogását és a Szemle zavartalan megjelenését.

Ha visszatekintünk a Soproni Szemle több mint hatvan éves történetére, azt állapíthatjuk meg, hogy a lap helyzete sohasem volt könnyű. Hol anyagi nehézségek, hol politikai erőszak, gáncsoskodás nehezítette a munkát. Gyakorta a szerkesztők és néhány szerkesztőbizottsági tag szívósságán múltott a folyóirat talpon maradása. Az eredmények azt bizonyítják, hogy nem volt hiábavaló ez a fáradságos munka, mert generációkat nevelt a város szeretetére, erősítette a lokálpatriotizmust.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 242Lackner Kristóf kora és öröksége

242Lackner Kristóf kora és öröksége

2005. LIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / 242Lackner Kristóf kora és öröksége / Vinkler Bálint: Bethlen Gábor és Sopron kapcsolatáról*

Vinkler Bálint: Bethlen Gábor és Sopron kapcsolatáról^{*(29)}

Lackner Kristóf életének és korának tanulmányozása kapcsán felmerül az a kérdés is, vajon hogyan viszonyult Sopron városa Bethlen Gábor első magyarországi hadjáratához és soproni uralmához 1619. november 30. és 1621. május 22. között. A háborús frontzónába kerülő Sopron sorsát elsősorban a két uralkodó, II. Ferdinánd német császár és magyar király, valamint Bethlen Gábor erdélyi fejedelem katonai-hatalmi erőviszonya határozta meg, de a város – mint önálló hatóság és erőd – megkönnyíthette, illetve meg is nehezíthette a harcoló felek dolgát. Sopron város tanácsát még a harcok előtt mindkét fél felkereste levélben; fenyegetésekkel igyekezvén elrettenteni a városatyákat attól, hogy az ellenséges felet támogassák. Mint ismeretes, Sopron városa Bethlen Gábor és a felkelő magyar rendek oldalára állt. Kockázatos lépés volt ez, hiszen a város Bécstől mindössze 80 kilométerre feküdt, míg Gyulafehérvártól, Bethlen fejedelmi székhelyétől ezer kilométer választotta el. (A nehéz terepviszonyokról nem is beszélve, amelyek az erdélyiek előrenyomulását akadályozták.) Jelen